

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Юрош Олена Миколаївна

УДК 37.013: 78 (09) + 477.8 “ХХ”

**СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК
МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
В ЗАКАРПАТТІ (1919 – 1939 рр.)**

Спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі педагогіки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
КЕМІНЬ Володимир Петрович,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, декан факультету
романо-германської філології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
РАСТРИГІНА Алла Миколаївна,
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
завідувач кафедри вокально-хорових дисциплін
і методики музичного виховання;

кандидат педагогічних наук, доцент
БАЯНОВСЬКА Марія Романівна,
завідувач кафедри методики викладання
суспільно-гуманітарних дисциплін
Закарпатського інституту післядипломної
педагогічної освіти.

Захист відбудеться «26» березня 2009 р. о 14.30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано «25» лютого 2009 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Чайка В.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження історії музичного виховання в Україні зумовлена сучасними тенденціями, що спричинили якісно нові умови для відродження української культури, розбудови національної школи, виховання свідомого патріотичного покоління. Вагомим джерелом збагачення освіти, зокрема її складової – виховання музичними взірцями, є дослідження творчої спадщини українських педагогів, які в різні історичні періоди нагромадили вагомий досвід навчання і виховання молоді. Тому важливо системно осмислити організаційно-педагогічні засади освітнього процесу за минулих епох, окресливши складники й функції музичного виховання в Закарпатті (1919–1939 рр.).

На шляху реформування українського шкільництва зміст предмету «Музика» динамічно розгортається в умовах відродження Української держави на національних ідеях, зважаючи на специфіку національного й громадянського виховання. У теоретико-методологічних і методичних працях, а також типових програмах аргументовано виокремлюється роль музики та її змісту у вихованні, формування естетичних умінь та навичок рецепції музики, її активного й адекватного сприйняття. Недостатня увага надається народознавчим критеріям музичного виховання, етапам формування патріотичних почуттів на його основі, заґрунтованих на вивченні фольклорних джерел, що побутують у різних етнічних регіонах України, зокрема Закарпаття. Народна творчість – одне з визначальних фактологічних джерел для музичного виховання. Це пояснюється тематичним багатством народних пісень, їхнім мелодичним різноманіттям, ритмічною доступністю, якостями, що наближують пісні до музичних забав (ігор), танців, маршів. Вони рівноцінно сприймаються дітьми як в умовах школи, так і поза її стінами (родинне коло, пластовий рух тощо).

У музичній літературі досі не осмислені питання становлення і розвитку музичного виховання у Закарпатті, а саме в добу його входження до Чехословаччини (1919 – 1939 рр.). Воно мало у досліджуваній період офіційну самоназву Підкарпатська Русь. Ключові позиції авторів дисертації, які виконані в останні десятиріччя і тією чи іншою мірою мають зв'язок з досліджуваною темою, пов'язані з естетичним і духовним вихованням засобами музичного фольклору, сучасної музики, методикою музичного виховання, практикою музичного виховання у різних регіонах України (І. Фрайт, Л. Проців), а також в окремих європейських країнах – Німеччині, Польщі, Угорщині (Г. Кемінь, М.Жміхровська, А.Рего). Заслуговують на увагу концептуально новаторські пошуки, що містяться у дослідженнях про моральне виховання особистості вчителя музики засобами сакрального хорового мистецтва, а також молоді крізь призму рецепції духовної музики. Помітні дослідження в галузі загальної теорії

та історії освіти й музичного виховання на теренах Західної України. Історія шкільного музичного виховання в Закарпатті з акцентом на складниках та функціях залишається усебічно недослідженою.

Актуальність проблеми зумовлена значимістю цієї органічної частини освіти в українському загальнонаціональному культурно-освітньому процесі. Відсутність спеціальних праць спричинили науковий пошук на рівні дисертаційного дослідження «Становлення і розвиток музичного виховання в Закарпатті (1919–1939 рр.)». Цим обґрунтовується вибір даної теми. Йдеться про вивчення історії музичного виховання в період, коли Закарпаття входило у склад Чехословацької Республіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження є складовою частиною науково-дослідницької роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І.Франка «Зміст навчання і виховання в умовах реформування освіти України» (протокол № 15 від 21.12.2004 р.). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І.Франка (протокол № 4 від 16.03.2006 р.) та узгоджено у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні АПН України (протокол № 2 від 27.02.2007 р.).

Мета дослідження – на основі аналізу змісту музичної освіти в Закарпатті періоду Чехословаччини (1919–1939 рр.) з'ясувати особливості становлення і розвитку музичного виховання в Закарпатті упродовж названої епохи задля творчого використання та збереження в Україні традицій національного музичного виховання як одного з важливих загальнодержавних чинників.

Мета дослідження зумовила вирішення наступних **завдань**:

- висвітлити організаційно-педагогічні засади поетапного впровадження музичної освіти у початкових, горожанських, реальних школах та гімназіях Закарпаття в 1919–1939 рр.;

- окреслити складники та функції музичного виховання в Закарпатті у контексті основних форм діяльності освітніх інституцій у музичній галузі та проаналізувати зміст і методику їхньої музично-навчальної роботи;

- охарактеризувати особливості формування музично-освітніх традицій краю на прикладі діяльності видатних культурно-освітніх діячів, педагогів шкіл і гімназій;

- обґрунтувати можливості творчого використання доробку культурно-освітніх діячів Закарпаття та досвіду народної педагогіки у процесі реформування сучасної системи музичного виховання.

Об'єкт дослідження – становлення і розвиток музичного виховання в Закарпатті (1919 – 1939 рр.).

Предмет дослідження – зміст, складники, функції музичного виховання в Закарпатті у 1919–1939 рр.

Теоретико-методологічна основа дослідження ґрунтується на положеннях теорії пізнання, що забезпечує: об'єктивне уявлення про сутність загальних і конкретних освітньо-виховних аспектів; системний підхід до порівняльного аналізу фактів, подій, тенденцій у освітній та виховній сферах; адекватне вивчення генези, становлення і розвитку музичного виховання в Закарпатті (1919–1939). Конкретна розробка методології дослідження охоплювала принцип полікультурності як чинника, що спрямований на взаємозумовленість педагогічних явищ на рівні загальної педагогіки та історії педагогіки, розкриття засад виховання характеру особистості – суб'єкта історичного процесу крізь призму освіти загалом і музичного виховання – зокрема. У дисертації використані концептуальні положення щодо організації навчально-виховного процесу, що містяться у працях як українських учених (М.Баяновська, О.Вишневський, Т.Завгородня, М.Євтух, В.Кемінь, І.Козубовська, В.Кравець, В.Маслов, Н.Ничкало, Г.Падалка, О.Плахотнік, А.Растригіна, В.Скотний, А.Степанюк, В.Сухомлинський, Г.Терещук, М.Фіцула, В.Чайка, М.Чепіль), так і зарубіжних авторів (А.Ісмагілова, В.Караковський (Росія), К.Денек, М.Й.Жміхровська, А.Карпінська (Польща), Ю.Костюк, А.Чума (Словаччина), Г.Васкович (Німеччина)).

Джерельна база дослідження: фонди Державного архіву Закарпатської області у Берегові (ДАЗО у Берегові): Ф. 1048, оп.1, сп. 10 – Ужгородская греко-католическая женская учительская семинария. Классификационный журнал учащихся за 1937–38 уч. год. Журнал дяковський курс греко-кат. П'вчоучительсько҃ семинарі҃ в Ужгород҃. Шк. рок 1937/38; Ф. 1046, оп. 1, сп. 3 – Головна школьна книга 1922/1923 шк.р. Ужгородская русская начальная школа на пл. Массарика. Журнал успеваемости у 1-6 класі за 1922-23 уч. г.; Ф. 1046, оп. 1, сп. 13 – Державна народна школа руська в Ужгород҃. 6-класова школа. Шк. год҃ 1926–1927; Ф. 336, оп. 2, сп. 103 – Переписка с вышестоящими школьными учреждениями по педагогич. вопросам. Греко-католическая п'вчо-учит. семинария в҃ Ужгород҃; Ф. 1046, оп. 1, сп. 1 – Ужгородская греко-католическая учительская семинария г.Ужгорода; Ф. 12, оп. 3, сп. 659 – Ужгородський жупанський уряд; статuti товариств спортивних, сільськогосподарських, культурно-освітніх і інших професійних спілок, списки товариств і землевласників в районі с. Єсень; Ф. 56, оп. 1, сп. 200 – оголошення городської управи в Ужгороді про відкриття музикального курсу і статистичні дані дирекції ужгородської римо-католицької і Радванської початкової шкіл, про стан Ужгородської школи за 1927 рік та встигаємість радванських учнів; Ф. 56, оп. 5, сп. 109 – циркуляри інспекторату про поліпшення музичної освіти, відношення Реферату освіти до правління товариства ім. Духновича про дозвіл участі вчителів і учнів у святку-

ванні «Дня русской культуры»; Ф. 1049, оп. 1, сп. 3 – Ужгородська учительська семінарія м. Ужгород. Табелі успішності та відвідування учнів V – VIII класів за 1922-26 навчальні роки; Ф. 56, оп. 1, сп. 90 – Ужгородський шкільний інспекторат. Річний статистичний звіт дирекції Ужгородської півцо-учительської семінарії про стан цієї школи за 1924/25 навч. рік та список вчителів; матеріали приватного архіву академіка НАН України М.Мушинки (Пряшів, Словаччина); бібліотек: Національної імені В.Вернадського НАН України, Львівської наукової імені Василя Стефаника НАН України, Ужгородського національного університету, Ужгородського краєзнавчого музею, музею А.Волошина, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка; періодичні видання Закарпаття початку ХХ ст. («Учитель», «Наш рідний край», «Пчілка», «Пластун», «Газета для народних учителей», «Карпати»).

Методи дослідження: конкретно-пошуковий – з метою системного аналізу зарубіжної й української історичної, науково-педагогічної, музикознавчої та методичної літератури; пошуково-бібліографічний – для вивчення архівних джерел, статистичних звітів шкільних установ; хронологічний – для визначення основних етапів розвитку музичного виховання; логіко-синтетичний на рівні порівняльного аналізу статутів шкільних інституцій, навчальних планів, програм, підручників, співаників, програм концертних виступів, репертуару шкільних музичних колективів, закладів із підготовки вчителів.

Хронологічно дослідження охоплює етап 1919–1939 рр. – період входу Закарпаття у склад Чехословацької Республіки, що у типологічному зіставленні з попередніми часовими зрізами характеризується піднесенням української самосвідомості, відродженням осередків громадсько-політичного, культурно-освітнього життя, поступом у національно-патріотичному вихованні з урахуванням музичного репертуару та його змісту.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в педагогічній науці України вперше:

– систематизовано визначальні тенденції і закономірності розвитку музичного виховання в школах Закарпаття у досліджуваний період (опора на національні джерела і розвиток культур різних епосів у музичній освіті, формування музично-освітніх традицій Закарпаття);

– здійснено в історичному аспекті цілісне дослідження системи музичного виховання, його складників і функцій у контексті домінантних форм діяльності освітніх інституцій у музичній галузі і на цій основі висвітлено зміст і методіку музично-навчальної роботи.

Проаналізовано змістову сутність репертуару музичних видань («Співаники», вплив інонаціонального середовища на рецепцію нотного матеріалу), особливості формування музично-освітніх традицій на прикладі досвіду провідних педагогів Закарпаття (підготовка вчителів музики, організаційні та методичні

засади функціонування культурно-освітніх осередків «Просвіта», «Пласт», товариство ім. О.Духновича).

До наукового обігу введено досі невідомі та маловідомі факти (документальна база музичної школи С.Дністрянської, її дослідницькі студії про М.Лисенка, «Звідомлення» Берегівської, Ужгородської, Мукачівської, Хустської гімназій, архівні матеріали невідомих музичних творів Е.Мертке, рукописні матеріали П.Милославського, П.Міговка).

Практичне значення дослідження окреслюється розробкою методичних рекомендацій і технологій музичного виховання у взаємозв'язку з аспектами навчальної та позакласної роботи в 1919-1939 рр. Отримані результати сприяють поглибленню знань з історії педагогіки, загальної педагогіки, збагаченню досвіду професійного музичного навчання в сучасних умовах розбудови Української держави. Вони можуть бути використані вчителями музики, організаторами позакласної роботи, вихователями, а також у розробці нових спецкурсів із краєзнавства, народознавства, методики музичного виховання у різних регіонах України загалом і в Закарпатті – зокрема.

Основні результати дослідження **впроваджено** у Дрогобицькому державному педагогічному університеті ім. І.Франка на кафедрі музикознавства та фортепіано (акт № 24 від 8.11.2007 р.); у Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II на кафедрі педагогіки та психології (акт № 308 від 24.09.2007 р.); в Ужгородському училищі культури (акт № 55 від 21.11.2007 р.).

Достовірність результатів дослідження забезпечується його джерельною базою, методологічною й теоретичною обґрунтованістю тих вихідних положень, в основі яких – комплексний розгляд теми, її складників, адекватних щодо розкриття об'єкту, предмету, мети та основних завдань дисертації.

Апробація результатів дослідження відбувалася шляхом виступів і доповідей, виголошених на науково-теоретичних конференціях – чотирьох міжнародних і п'ятьох всеукраїнських: «Невідома сторінка спадщини Іштвана Мартона» (Дрогобич, 2004), «Зміст музичного виховання» (Польща, Кошалін, 2006), «Про зміст музичного виховання в школі та родині: міжпредметний аспект» (Польща, Ченстохова, 2006), «Шкільництво української меншини як чинник національної ідентичності» (Польща, Вроцлав, 2007); «Смисл народної пісні: від Івана Франка до Олександра Кошиця» (Борислав, 2006), «Парадигми музичного виховання крізь призму пісенного фольклору (на матеріалі співаників 1919 – 1939 рр.)» (Дрогобич, 2007), «Бойківський пісенний фольклор у музичному репертуарі Закарпаття» (Дрогобич-Трускавець, 2007), «Аспект музичного виховання у творах Т.Шевченка» (Дрогобич, 2008), «Музичне виховання як парадигма формування полікультурної компетентності дошкільника» (Берегово, 2008).

Публікації. Основні теоретичні положення і результати дослідження висвітлені у 14 одноосібних публікаціях, з яких одна монографія та 6 статей у фахових виданнях, зареєстрованих у ВАК України.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел (314 найменувань) та додатків (29 сторінок). Повний обсяг дисертації становить 252 сторінки, з яких 192 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, визначено мету й завдання, розкрито наукову новизну, окреслено теоретичне й практичне значення роботи, наведено дані про апробацію результатів дисертації.

У першому розділі «**Гене́за та становлення музичного виховання в Закарпатті 20-30-х років ХХ століття**» простежено еволюцію теорії та практики організації закладів освіти (початкових, горожанських шкіл, гімназій) Закарпаття в 1919–1939 рр.; обґрунтовано внесок культурно-освітніх діячів та педагогів у справу музичного виховання.

Дослідження творчої спадщини українських педагогів, які в різні історичні періоди, а саме в умовах дії системи інгібування, нагромадили значний досвід у справі навчання і виховання молоді, є істотним джерелом збагачення теорії і практики національної системи освіти на рівні музичного виховання.

Стрижневі позиції розвитку музичного виховання в Закарпатті першої половини ХХ століття були закладені відповідно до етапів, що мають суттєві відмінності. Йдеться про період існування Австро-Угорської монархії (1867–1918) та Чехословацької Республіки (1919–1939). У зв'язку з розпадом Австро-Угорської монархії від 31 жовтня 1918 року мирним шляхом відбувся вихід Закарпаття з її державного організму, а відтак – на умовах Сен-Жерменського договору від 10 вересня 1919 року – входження в новостворену Чехословацьку Республіку.

До цього часу відсутні спеціальні дослідження, які б системно висвітлювали складники змісту музичного виховання у Закарпатті упродовж 1919–1939 рр. Варто виокремити ґрунтовну монографію «Музичне життя Закарпаття 20–30-х років ХХ ст.» Т.Росул, в основу якої покладено аналіз виконавської і концертної музичної культури Закарпаття. Тут побічно згадується і коло музично-освітніх аспектів, які вперше стали предметом даного дисертаційного дослідження. Окремі важливі моменти порушені у цінних роботах Г.Голик («Музичне виховання в українській школі» (Дрогобич, 1998), О.Аліксійчук («Морально-естетичне виховання учнів початкових класів засобами української народної музики» (Кам'янець-Подільський, 2004) та І.Бермес («З історії музичного шкільництва Дрогобиччини 20-30-х років ХХ ст.», Дрогобич, 2007). Розглядаючи етапи становлення і розвитку музичного виховання в Закарпатті 1919–1939 рр., важливо окреслити пріоритети, спрямовані на вираження музики як невід'ємної частини національної культури.

Взаємозв'язок між уроками музики і народознавством давав значну ефективність на рівні музичного виховання в гімназії. Міжпредметний зв'язок між уроками музики та інших гуманітарних дисциплін був очевидним для провідних педагогів Закарпаття – А.Волошина, С.Дністрянської, А.Штефана, А.Алискевича, В.Бірчака, В.Пачовського, Й.Пуйо, П.Світлика. Їхня діяльність була спрямована на формулювання цілей загального та музичного виховання,

відбору музичного змісту, окреслення дидактичних форм – способів науки спі-ву. Вони пропонували надати музиці функції формування загальної культури. У зв'язку з цим вважали за необхідне ознайомлювати молодь зі знаковими творами музичної літератури, розтлумачувати їхню художню вартість, усвідомлювати тісні зв'язки музики з іншими видами мистецтва.

В інонаціональному середовищі має місце своєрідне прищеплення навичок сприйняття нотного тексту чужомовних композиторів. Так, у Берегівській гімназії широко практикувалася вокально-хорова робота на уроках музики. Тут природно звучав стимул, що свідомо навертав школярів на рецепцію носіїв угорської музичної культури (Ференц Ліст (1811–1886), Ференц Еркель (1810–1893), Бейло Барток (1881–1945), Золтан Кодай (1882–1967)).

Закарпаття відіграло певну роль екстериторіального культурно-освітнього центру, куди проникали відомості про новинки музичної культури не тільки з Галичини, Буковини, але й із Наддніпрянської України. Чимало її уродженців (О.Приходько, І.Трухлий, М.Садовський) знайшли благодатний притулок саме в містах і селах Закарпаття. Вони органічно увійшли у пласт духовних змагань закарпатців, прагнучи збагатити їх за рахунок загальноукраїнських реалій. Наприклад, 1919 року під керівництвом П.Холодного завершилася розробка визначальної освітньої програми «Проект єдиної школи на Україні». Цей документ ґрунтувався на оцінках різноманітних навчальних предметів, у тім числі, музично-естетичного виховання. Музичні заняття, як один із дієвих засобів виховання, проголошувалися обов'язковою шкільною дисципліною упродовж усього періоду навчання. Тут зазначалося, що спів розвиває музичні здібності учнів, прищеплює естетичний смак і почуття прекрасного. Музичні заняття мали б бути обов'язковими для всіх школярів. Аналіз архівних матеріалів свідчить про те, що провідні педагоги Закарпаття орієнтувалися на програму П.Холодного, що містила загальну характеристику пісень: а) пісні з елементарними рухами (маршові пісні, пісні з плесканням у долоні в такт та з іншими рухами); б) пісні з іграми, пісні до танців, пісні з гімнастичними рухами; в) пісні-ілюстрації до казок, оповідань, поетичних творів; г) пісні настрою та пісні, пов'язані з розмовою, з діалогами (родинні, історичні); д) етнографічні пісні (колядки, щедрівки, веснянки, купальські); е) пісні на вибір учителя з огляду на мелодію і зміст; є) церковні пісні.

Із проголошенням урядом А.Волошина української мови державною мовою в Закарпатті набула нового звучання орієнтація на трансцендентні вартості, пов'язані з багатством внутрішнього світу людини – її духовних начал. Звідси – намагання культурно-освітніх осередків, у першу чергу «Просвіти», одним з керівників якої був А.Волошин, максимально використати пісенну творчість українського народу на уроках музики. Товариство започаткувало випуск часопису «Підкарпатська Русь», готувало підручники для шкіл, спрямовувало діяль-

ність молодіжних організацій «Пласт» і «Січ», пропагувало освіту, мистецтво, музику, культурні надбання України та інших європейських держав. У зв'язку з цим основну функцію у процесі музичного виховання реалізовували хорові колективи, що діяли при «Просвіті», а також школах, гімназіях. Іноді вони набували рис, властивих музично-освітнім закладам. Музичні колективи, які функціонували в 20-х-30-х рр. були ваговою ланкою, що здійснювала музичне виховання молоді різних вікових категорій: дитячий хор у Сваляві, студентський хор «Відродження», камерний оркестр Ужгородської вчительської семінарії, оркестр Мукачівської вчительської семінарії, хор державної підкарпатської руської гімназії в Ужгороді (диригент В.Штилиха), хор читальні товариства «Просвіта» в Хусті (диригент Ю.Шпірій), хор читальні товариства «Просвіта» в Сірмі (диригент М.Попадич), хор пластунів в Ужгороді, хор «Гармонія». Серед названих колективів особливою популярністю користувався Руський національний хор в Ужгороді (1921–1926).

30-ті роки ХХ ст. позначені тим, що для музичної освіти й виховання учнівської молоді в Закарпатті було характерне піднесення внаслідок уведення нового виду діяльності на уроках – слухання музики з метою активізації емоційності учнів. Звідси – свідомо рецепція як музичних творів, так і їхніх структурних елементів. Зважаючи на те, що у 20-30-х рр. в Закарпатті чільну роль відігравали носії національно-визвольних змагань України, то відбувалося комплексне осмислення змістового навантаження – музичного й словесного.

Музичне життя в Закарпатті 1919–1939 рр. зазнало системного і структурного піднесення, що зумовило новий поштовх для подальшого розвитку музичної освіти та формування професійної композиторської школи краю у другій половині ХХ ст. Архівні матеріали свідчать про те, що уряд Першої Чехословацької Республіки проводив у Закарпатті цілеспрямовані акції задля впровадження державного стандарту музичної освіти як основи формування її змісту.

У другому розділі **«Педагогічні моделі музичного виховання та їхній дискурс у періодиці Закарпаття (1919–1939)»** окреслені особливості музичного виховання в Закарпатті упродовж 1919–1939 рр. на рівні оцінок на сторінках періодичних видань краю, а також у річних «Звідомленнях» гімназійних осередків. Педагогічна преса Закарпаття в 20-30-х ХХ ст. відіграла особливу роль у справі становлення виховного національного ідеалу, що закономірно охоплює різні чинники і, зокрема, модельні парадигми музичного виховання.

У 20–30-х рр. ХХ ст. громадський рух за розвиток освіти й виховання, у тім числі музичного, розгорнувся й активізувався у переважній більшості міст і сіл краю. Це засвідчують публікації в періодичних виданнях досліджуваного періоду. На сторінках як журналів, так і газет розглядалися питання, присвячені загальній проблемі становлення національної школи в Закарпатті. У цьому зв'язку музичне виховання посідало ключову роль, а саме – в аспекті станов-

лення особистості з проекцією на трансцендентні вартості. В основу дослідження лягли численні статті, опубліковані у спеціальних виданнях «Учитель», «Учительський голос», «Наша школа», «Підкарпатська Русь», «Світло», «Карпатський край», «Наш рідний край», «Календарі «Просвіти», «Наша земля». У публікаціях мають місце конкретні намагання порушити педагогічні проблеми з проекцією на формування модельних парадигм щодо музичного виховання, визначення їхнього змісту, виокремлення взаємозв'язку загальних закономірностей з принципами формування особистості. Оскільки мета, характер і зміст музичного виховання визначаються об'єктивними потребами передусім суспільства, соціокультурними, етнічними нормами та традиціями народу, то стрижневими були ідеї навколо зміцнення ролі учительства у справі організації музичного виховання в контексті розвитку та утвердження українського шкільництва в Закарпатті. У цьому плані значна увага зосереджувалася на ролі вчителя, його авторитету для вихованців.

У педагогічних журналах, що виходили у 20-30-х рр. ХХ-го ст. у Закарпатті, системно викладені модельні парадигми музичного виховання. Йдеться про конкретні рекомендації провідних учителів, музикантів стосовно ведення уроків співів і музики. В музичних рубриках порушувалися важливі проблеми, які окреслювали пріоритетні позиції у процесі музичного виховання. До них належать раціональна інтеграція складових навчально-вихованого процесу з орієнтацією на розвиток творчих обдарувань, ідеї індивідуального та диференційованого підходів до навчання дітей музики та співу.

Проаналізовані у процесі дослідження документи і матеріали свідчать: у 20-30-х рр. ХХ-го ст. відбувалось активне здійснення шкільного музичного виховання, а також його поширення на сторінках багатьох періодичних видань Закарпаття («Наш рідний край», «Пчілка», «Учитель», «Календарі «Просвіти» та ін.). Квінтесенцією опублікованих методичних матеріалів було розгортання духовних змагань за створення української національної школи в Закарпатті за умов відсутності державотворчих чинників. Педагогічна праця спрямовувалась на захоплене навчання дітей, яке б, за твердженням Й.Бузинка, розвивало їхні таланти, а звідси – прагнення впливати на морально-естетичні почуття школярів. Дитяча психіка винятково чутлива, коли взаємодіють яскраві враження, що відображають сукупність потенційних умінь і навичок. Спів і ширше – заняття музикою, засвоєння змісту музичного твору – це один із дієвих засобів музичного виховання як такої трансцендентної цінності, що впливає на дискурс і спричиняє якісне оновлення змісту. Цей чинник відіграє помітну роль у формуванні особистості учня як суб'єкта національної школи. Як у періодичних виданнях Закарпаття, так і в гімназійних звітах музичне виховання розглядалося на рівні основної підвалини естетичного виховання молоді.

У третьому розділі «**Методика музичного виховання та принципи формування репертуару в навчальних закладах Закарпаття (1919–1939 рр.)**» проаналізовано зміст і методику музично-навчальної роботи в освітніх осередках Закарпаття, їхню патріотичну спрямованість, діяльну активність педагогів і учнів, стрижень якої визначало музичного виховання у контекстуальному розумінні його становлення.

Актуальною тенденцією розвитку сучасної національної системи виховання, яке передбачає навчання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях, обрядах, – є відродження, дослідження та популяризація творчої спадщини видатних педагогів, діячів музичного мистецтва минулого, зокрема й періоду розквіту шкільництва в Закарпатті, що припав на час перебування краю в складі Чехословацької Республіки. Особливу увагу привертає діяльність закарпатських фольклористів, вчителів, музикантів, диригентів початку ХХ ст., які зуміли розгорнути активну працю на ниві музичної освіти і виховання в регіоні. Їхні пісенні збірки становлять особливий теоретичний і практичний інтерес і в сучасних умовах для музичного формування молодого покоління.

На початку 20-х рр. ХХ ст. провідні педагоги краю розглядали музичне виховання, зокрема і спів, як надзвичайно цінний і важливий засіб народопросвітницької праці. Цей чинник не тільки облагороджує людську душу, а й збуджує соціальні й патріотичні почуття, утримує ясний зміст думки і повагу до ближнього. Спів вивчався на курсах для неписьменних. Це було своєрідним заохоченням до навчання і старших учнів, аби ширити серед народу любов до фольклору, вивчати церковні піснеспіви, брати участь у творчих колективах. З цією метою при сільських школах функціонували співочі гуртки молоді і старших. Вони були покликані оживити народно-виховні заходи на рівні музичного виховання.

Особливій критиці піддавалися відсутність практично-дидактичних праць, статей про музичне навчання, виховання і про ті проблеми, які виникали у практичній культурній діяльності серед народних мас. Ставилися нові завдання щодо піднесення інтересу вчительства на чолі практичного шкільного заняття та усунення тих недоліків, які існували на той час у народних школах. За нових історичних, суспільно-політичних та культурно-освітніх умов значні вимоги висувались перед викладацьким корпусом народних шкіл. Звучали заклики до тісної співпраці та дискусій між педагогами у справі популяризації своїх новітніх методів музичного виховання. Адже тільки в такий спосіб можна підвищити загальний рівень освіти, навчання і виховання. Так, С.Бочек на сторінках журналу «Учитель» зазначав, що при учительських окружних гуртках слід організовувати шкільні збори з метою обговорення загальних шкільних справ, обміну зразками планів та досвідом.

Визначення змісту музичного виховання в школі передбачало вироблення вокальної техніки, нотної грамотності, формування музичної уяви, музичного смаку. Зорові і слухові вправи розглядалися як основа вироблення музичної пам'яті.

У 20-30-х рр. ХХ ст. з'явилася низка методичних розробок досвідчених педагогів-музикантів, які розкривали зміст і мету шкільного музичного виховання, подавали нові методи роботи в школі. З-поміж слід виокремити праці А.Прухи («Шкільна практика», 1924), Ю.Боршоша («Дещо про вивчення співу», 1924), М.Брашайка («Про пісню-коломийку», 1926), П.Яцка («Свято нашої пісні», 1926), М.Рошахівського («Що співати?», 1926), П.Світлика («Народні пісні», 1926), М.Муранія («Естетичні відчуття у дітей та їхній розвиток», 1930), А.Буркацького («Уваги до вивчення співу», 1930), П.Милославського («Хоровий спів у Підкарпатській Русі», 1936; «Як розвивати слух дітей?», 1937), М.Беловарія («Орішок теорії музики», 1937), А.Скиби («Спів у народній школі», 1938). Цінність становлять такі методи і прийоми музичного виховання школярів, які знайшли своє відображення і вдосконалення у працях названих авторів. Методика розвитку музичних здібностей у їхній педагогічній спадщині включає в себе виховання таких якостей, як відчуття ладу, ритму, метру, а також формування цих відчуттів з опорою на народнопісенну творчість, здатну посилити процес музичного виховання і піднести розвиток особистості відповідно до потреб суспільного життя.

Проаналізований доробок музичних діячів, вчителів, композиторів, фольклористів Закарпаття упродовж 1919–1939 рр. підтверджує увагу суспільства до музичної освіти в дошкільних установах, початкових і середніх школах, гімназіях. Свідчення цьому – «Співаники» для шкільного вжитку, авторами яких були відомі педагоги і композитори – Г.Гузенний, М.Рошахівський, О.Кізима, В.Ромішовська, С.Фенцик, І.Бокшай, М.Гоєр, Б.Дуб, М.Кобза, Д.Задор. Метою цих пісенників було плекання у молоді любові до музичного мистецтва, народної пісні. Вони справили помітний вплив на розвиток змісту музичного навчання в Закарпатті, бо наповнювали освітній процес дидактичним матеріалом. Завдяки цьому шкільні хорові колективи мали високохудожній репертуар. Музично-педагогічні надбання митців Закарпаття, базовані на фольклорних зразках, і сьогодні заслуговують на широке визнання, перевидання і використання в навчальному процесі. Це сприятиме підвищенню у дітей інтересу до уроків музики, формуванню їхнього естетичного смаку, потягу до пізнання історії українського народу, його традицій, обрядів і звичаїв. Зміст музичного виховання у поєднанні з естетичним має історичний характер. Це було характерно для музичної школи, заснованої С.Дністрянською 1936 року в Ужгороді. Видатний педагог вміло поєднувала домінантні лінії, що творять один процес – формування та становлення особистості. Її підхід до оцінок традиційної системи європейського виховання був зорієнтований передусім на розвиток навичок навчання,

образного мислення й творчого уявлення крізь призму музичного виховання. Педагогічна модель С.Дністрянської мала стратегічну мету – удосконалити систему становлення музичного виховання в Закарпатті.

У досліджуваній період музичне виховання в школах Закарпаття мало належне науково-методичне підґрунтя, що забезпечувало використання його початкової мети і завдань.

Результати дослідження дають підстави для таких **висновків**.

1. Музичне виховання було одним із визначальних джерел збагачення освіти. Завдяки її складовим формувалася етнопедагогічний інструментарій, що сприяв становленню національно свідомої молоді Закарпаття у 20-30-х рр. ХХ століття. З-поміж таких складових вирізняється тенденція виховання учнівської молоді музичними взірцями. Це давало можливість тією чи іншою мірою якісно засвоїти у різного типу навчальних осередках (горожанська школа, народна школа, гімназія, учительська семінарія, торгівельна академія) краще з доробку як української, так і світової музичної спадщини, класичної української літератури, історії України (театральні вистави у музичному супроводі, урочисті академії з нагоди історичних подій з життя українського народу у музичному обрамленні – виконання національного гімну України). У цьому зв'язку органічно співвідносяться й праці українських педагогів (Августин Волошин, Володимир Бірчак, Василь Пачовський, Іван Панькевич, Андрій Алиськевич, Софія Русова, Марійка Підгірянка, Софія Дністрянська, Олександр Маркуш, Августин Штефан) і композиторів (Микола Лисенко, Микола Леонтович, Кирило Стеценко, Василь Барвінський, Філарет Колесса, Дезидерій Задор, Петро Милославський, Іван Бокшай), які в першій половині ХХ століття нагромадили цінний освітній і професійний досвід навчання та виховання молоді.

2. За умов, коли на 20-30-ті рр. ХХ століття припадає принципово новий етап демократичних перетворень у Закарпатті після багатовікового входження у склад Угорщини й Австро-Угорської монархії, домінантною стала потреба усунення недоліків у галузі музичного виховання. Провідні українські педагоги Закарпаття аргументовано обґрунтовували значення музичного виховання для підростаючого покоління в шкалі трансцендентних вартостей, сутність яких найкраще засвоюється у шкільному віці. Йдеться передусім про українську національну школу, яка в 1919–1939 рр. вперше набула системної норми. Адже до 1919 року програми, що використовувалися в державних школах Угорщини, вже передбачали – утверджену в країнах Західної Європи (Англія, Італія, Німеччина, Франція) – практику вивчення літургійного співу, впровадження методів вокального мистецтва від засновника лінійного співу Гвідона Аретинського (992–1050) до творця складного музичного інтерпретаційного апарату Ріхарда Вагнера (1813–1883).

Вперше в історії краю масовими стали заснування музичних гуртків (хори, оркестри); укладання українських співаників; публікація репертуарних збірників з нотними додатками та фаховими коментарями; спроби підвищення музичної кваліфікації на спеціальних учительських семінарах. Однак все ще відчувалася відсутність належних умов для сформування цілісної музично-педагогічної концепції, що дало б можливість на цьому історичному етапі визначити й обґрунтувати критерії музичного виховання в Закарпатті крізь призму освітнього процесу. Причина полягала в тому, що давалися взнаки некоординовані наслідки системи інгібування – відсутність сприятливого ґрунту для природного розвитку українського шкільництва у Закарпатті.

3. У 20–30-х рр. ХХ ст. носії українського шкільництва у Закарпатті вперше визначили роль музичної культури як важливого народного виховного засобу для формування національної свідомості автохтонного населення. Звідси – конкретизовані вимоги з боку А.Волошина як педагога розглядати музичне виховання на рівні фактора, що сприяє утвердженню народу як суб'єктної величини у міжнаціональному, а також міжкультурному просторі. Музика була виразником духовних цінностей і реалізовувала виховні функції, впроваджуючи у конкретний соціум – окрім усталених поглядів – нові прагнення до пізнання науки співу.

Спів трактувався у багатьох виступах провідних педагогів, зокрема учителів музики (Ф.Агій, Л.Бачинський, Ю.Боршош, С.Бочек, М.Бращайко, О.Буркацький, Л.Гайдукевич, М.Гулянич, С.Дудинський, А.Животко, В.Клима, П.Милославський, М.Мураній, М.Рошаківський, А.Пруха, П.Світлик, М.Творидло, І.Тимканич, П.Яцко), як засіб отримання естетичних переживань, формування патріотичних, релігійних, а ширше – моральних почуттів. Підґрунтям для такого підходу була інтенсивність взаємодії словесного тексту з музичним наповненням. Ці погляди були цілком сумісні з можливими в 20-х рр. способами співучасті в музичній культурі.

4. Наприкінці 20-х рр. з'явилося новаторське розуміння мети музичного виховання. Воно стосується передусім ролі музики, яка спроможна скоординувати школяра як її реципієнта на логічне сприйняття тексту і мелодії з урахуванням інтелектуальних властивостей учня щодо запам'ятовування ним музичного твору. Аналогічна ідея лежала в основі поняття науки слухання музики. Це був один з методів, що передбачав формування в учнів навичок сприймати високохудожній музичний матеріал. Хоча він на рівні виконання міг бути недоступним, проте завдяки слуханню з'являлася можливість наблизити реципієнта до його розуміння. Такі інновації зумовлював вплив суспільних змін, що сталися у Закарпатті після його входження до Чехословацької Республіки. Вони зумовили виникнення нової культуротворчої ситуації в навчально-освітніх осередках. Вперше мало місце поширення нових носіїв музичної культури, зокрема, такого важливого засобу масової інформації, як радіомовлення. Метод

слухання музики у музичному вихованні узгоджується з естетичним та емоційним переживанням мелодії на рівні морально-естетичної позиції. У цьому зв'язку постало завдання, яке успішно розв'язувалося в горожанських школах, народних школах, гімназіях, учительських семінаріях, торгівельних академіях щодо комплексного ознайомлення учнівської молоді зі знаковими творами музичної літератури (С.Бах, Л.Бетховен, В.Моцарт, Ф.Ліст, Б.Барток, З.Кодаї, Б.Сметана), розтлумачення їхньої мистецької вартості, усвідомлення органічної сполуки між музикою та іншими видами мистецтва.

5. Домінантною формою контактів учнів з музикою в 30-х рр. і надалі був спів у його широкому розумінні. Тут варто виокремити: формування голосу на початковому етапі; появу численних розробок, присвячених методиці навчання співу; пристосування класичного методу формування голосу з урахуванням потенційних можливостей учнів як хористів. Через спів відбувалося ознайомлення учнів з вокальним репертуаром. Це давало змогу глибше вивчати масив українських пісень – народних, релігійних, історичних. Окрему групу становили так звані шкільні пісні, що значилися у навчальних програмах. Їхній текстовий зміст містив у собі гармонійне поєднання національних і загальнолюдських цінностей. Йдеться про такі поняття, як Батьківщина, рідний край, родина, традиції та звичаї рідного народу, рідна мова, навколишній світ, пори року, краса природи. Цикл шкільних пісень був позначений вокальною, музичною нескладністю і представляв тип популярної і народної музики. Урок співів поєднувався з формуванням музичного слуху, записом музичного тексту, а звідси – з основами теорії музики.

Для музичного виховання в досліджуваній період були характерні такі тенденції: музично-педагогічний доробок вчителів музики і співів базувався на фольклорних зразках, що сприяло утвердженню в шкільному репертуарі народної пісні; форми музичного виховання охоплювали спів у поєднанні з вправами голосу та слуху, що зумовлювало розвиток музикальності в освітніх осередках (початкові, горожанські, реальні школи, гімназії, вчительські семінарії) та молодіжних об'єднаннях Закарпаття. Однак розвиток музичного виховання в епоху міжвоєнного двадцятиріччя, попри значний поступ у справі навчання та виховання, потребував активізації та конкретних зразків нових методів роботи в школі.

6. У 20–30-х рр. ХХ століття з'явилися численні концепції загального музичного виховання. Зрозуміло, вони не могли увійти у вжиток без участі кваліфікованих учителів. Основам музики навчали, як правило, учителі інших предметів, які набували такого досвіду на вчительських семінарах і курсах. У досліджуваній період були створені тільки ключові теоретичні підстави музичного виховання (М.Беловарій). Проте педагогічна думка чітко увиразнювала по-

требу логічного зв'язку між практикою та теорією музичного виховання у контексті освітнього процесу.

Документи та матеріали, проаналізовані у процесі дослідження, засвідчують, що у 20–30-х рр. ХХ століття відбувалося активне здійснення музичного виховання на рівні шкільної програми. Педагогічна праця спрямовувалась на комплексне навчання дітей, яке б розвивало їхні таланти, а звідси – прагнення вчителів співів і музики впливати на морально-естетичні почуття школярів.

Краще з доробку культурно-освітніх діячів Закарпаття в 1919–1939 рр. підтверджує факт значної уваги тогочасного суспільства до музичної освіти у дошкільних установах, початкових і середніх школах, гімназіях. Переконливе свідчення цьому – змістовні співаники для шкільного вжитку. Їхньою метою було плекання у молоді любові до музичного мистецтва загалом і народної пісні – зокрема. Співаники спричинили помітний вплив на збагачення змісту навчання музичної культури в Закарпатті. Вони примітні для освітнього процесу розмаїттям дидактичного матеріалу й забезпечували шкільні хорові колективи сталим репертуаром.

7. У досліджуваній період реалізовувалися наступні дидактичні форми музичного виховання: а) спів у поєднанні з вправами голосу і слуху, що сприяє розвитку музичних обдарувань; б) гра на інструментах, що стимулює музичну активність і заохочує до ансамблевого музикування; в) музичні вправи та імпровізаційні ігри, які полегшують пізнавання елементів знань про музику (ритм, темп, побудова мелодії, відчуття музичного стилю); г) слухання авторських композицій разом з вправами, які розвивають сприйняття музики; д) ознайомлення з літературою про музику і музичну культуру.

Виконане дослідження не вичерпує усіх аспектів музичного виховання в регіональному окресленні проблеми. Подальшого вивчення і наукового обґрунтування потребує порівняльний аналіз особливостей музичного виховання у контексті освітнього процесу на рівні зіставлення матеріалів з історії музичного виховання в різних регіонах України.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНІ В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

Монографія

1. Юрош О. Музичне виховання в Закарпатті: контекст освітнього процесу (1919–1939) : монографія / Олена Юрош. – Дрогобич : Сурма, 2007. – 216 с.

Статті, опубліковані у фахових виданнях

2. Юрош О. Гуманістичні засади як основа особистості вчителя / Олена Юрош // Молодь і ринок. – Дрогобич, 2005. – № 1 (11). – С. 66–69.

3. Юрош О. Концепти музичного виховання : зміст як чинник / Олена Юрош // Молодь і ринок. – Дрогобич, 2006. – № 7 (22). – С. 49–51.

4. Юрош О. Музичне виховання в Закарпатті (1919–1939 рр.): складники змісту / Олена Юрош // Молодь і ринок. – № 1/2 (24/25). – Дрогобич, 2007. – С. 94–104.

5. Юрош О. Методичні засади музичного виховання та їхній зміст на сторінках періодичних видань у Закарпатті (1919–1939) / Олена Юрош // Молодь і ринок. – № 5/6 (28/29). – Дрогобич, 2007. – С. 146–149.

6. Юрош О. Місце репертуару у музичному вихованні (Закарпаття, 1919–1939) / Олена Юрош // Початкова школа. – К., 2008. – № 6. – С. 44–46.

7. Юрош О. Сутність освітньої практики у музичному вихованні Закарпаття (1919–1939 рр.) / Олена Юрош // Молодь і ринок. – № 7/8 (42/43). – Дрогобич, 2008. – С. 97–101.

***Статті у збірниках наукових праць
і матеріали науково-практичних конференцій***

8. Юрош О. Невідома сторінка спадщини Іштвана Мартона / Олена Юрош // Україна–Польща. Монолог – діалог культур. Студії взаємин народів-сусідів / за ред. : В. Скотного, М. Зимомрі. – Кіровоград ; Дрогобич ; Кошалін, 2004. – Вип. 4, Т. 1. – С. 368–386.

9. Юрош О. Мотиваційні аспекти змісту музичного фольклору як чинника виховання / Олена Юрош // Джерела інтерпретації : ювілейний зб. на пошану 80-річчя від дня народження проф. Ю. Борєва / за ред. : В. Скотного, М. Зимомрі. – Дрогобич, 2005. – С. 719–725.

10. Юрош О. Художній смисл народної пісні та її виражальні функції / Олена Юрош // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2006. – Вип. 69, Ч. 2. – С. 213–217.

11. Юрош О. Народна пісня та її художньо-змістова зображуваність / Олена Юрош // Бойківщина. – Дрогобич, 2006. – С. 506–509.

12. Юрош О. Концептуальна сутність музики та її змістова роль у процесі музичного виховання / Олена Юрош // Світ дослідницьких студій: філософія, культурознавство, літературознавство, перекладознавство, мовознавство, педагогіка : наукові записки факультету романо-германської філології. – Дрогобич, 2007. – Вип. 3. – С. 500–502.

13. Юрош О. Зміст пісні – чинник виховання / Олена Юрош // Літопис Бойківщини. – Самбір, 2007. – № 2. – С. 99–100.

14. Юрош О. Фольклор та його роль у музичному вихованні на матеріалі «Співаників» (1919 – 1939 рр.) / Олена Юрош // Збірник наукових праць, присвячених 60-річчю О. Галича / упоряд. : О. Горошкіна, В. Фоменко, І. Савенко. – Луганськ, 2008. – С. 208–216.

АНОТАЦІЯ

Юрош О.М. Становлення і розвиток музичного виховання в Закарпатті (1919–1939 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2009.

У дисертації вперше критично осмислено становлення і розвиток музичного виховання в Закарпатті; проаналізовано зміст музичного репертуару на основі цілісного масиву музичних видань («Співаники»); розкрито внесок провідних педагогів Закарпаття у реалізацію підготовки вчителів музики; простежено еволюцію української національної самосвідомості крізь призму патріотичного виховання дітей на рівні музичної освіти у шкільних і молодіжних об'єднаннях («Пласт», хорові колективи «Просвіти»); вивчено концептуальні підходи та виявлено визначальні тенденції й закономірності розвитку музичного виховання в Закарпатті на рівні музичної школи С.Дністрянської, початкових, горожанських, реальних шкіл, Берегівської, Ужгородської, Мукачівської, Хустської гімназій, учительських семінарій, Ужгородської та Мукачівської торговельних академій; до наукового обігу введено невідомі та досі маловідомі факти, а також матеріали, що розширюють перспективи досліджуваної проблематики у контекстуальному вимірі; окреслено можливості використання в сучасних умовах досвіду музичного виховання у Закарпатті, набутого у 1919–1939 рр.

Ключові слова: музичне виховання в Закарпатті (1919–1939), становлення і розвиток музичного виховання, музичний зміст, музичний репертуар Закарпаття, співаники, музичні освітні осередки Закарпаття, музичний фольклор, уроки співів, музична підготовка.

SUMMARY

Yurosh O.M. The formation and development of musical education in Trans-Carpathian Region (1919–1939). – Manuscript.

Thesis for the Candidate of Sciences Degree (Pedagogics) in speciality 13.00.01 – general pedagogics and history of pedagogics. – Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University. – Ternopil, 2009.

In the thesis several tasks were realized: it was interpreted the genesis, formation and development of musical education in Trans-Carpathia; it was analyzed the content of musical repertory on the basis of entire set of musical issues («Spivanyky»); it was revealed the contribution of prominent pedagogues of Trans-Carpathia in the realization of music teachers' preparation; it was observed the

evolution of Ukrainian national self-consciousness through the prism of children's patriotic upbringing on a level of musical education in school and youth associations («Plast», chorus «Prosvita»); it was studied the conceptual approaches and revealed the main tendencies and rules of musical education in Trans-Carpathia on a level of S.Dnistryanska's music school, primary and real schools, Berehove, Uzhgorod, Mukachiv, Khust grammar schools, teacher seminaries, Uzhgorod and Mukachiv commercial academies; it was used unknown and little known facts and materials to extend the sight of the investigated problems in the contextual dimension; it was outlined the possibilities of usage of experience in musical education in Transcarpathia, gained during 1919–1939, under modern conditions.

The investigation of the history of musical education in Ukraine is caused by modern tendencies that have brought forth qualitatively new conditions for the rebirth of Ukrainian culture, the build-up of the national school, the upbringing of nationally conscious young generation. All this demands working out new theoretical and methodological aspects of the national pedagogical experience, its deep and objective study. That is why it is important to give careful consideration to the content of education in the past, to define the components and functions of musical education. An important source of the enrichment of education and upbringing on pieces of music as its constituent part, are the investigations on the creative heritage of Ukrainian pedagogues who accumulated a considerable experience in education of the youth in different historical periods.

The formation and development of musical education in Trans-Carpathia at the time of its being part of Czechoslovakia (1919–1939) have not been comprehended in musical literature systematically. The actuality of the problem is caused by the importance of this integral part of education in all-national cultural and educational process. In the thesis the content of musical education in Trans-Carpathia of the Czechoslovakian period (1919–1939) is analyzed. The thesis reveals the genesis, the formation and development of musical education in Trans-Carpathia of the mentioned period, the main aspects of the pedagogical process in the region, the peculiarities of the formation of musical and educational traditions of the land on the example of the creative efforts of the prominent men of culture and education, pedagogues and pupils of schools, grammar schools as combined with all-Ukrainian tendencies for the creative implementation of school education and the preservation of traditions of national musical education in Ukraine as one of the important state factors.

The received results contribute to the extending of knowledge in history of pedagogics, general pedagogics, the enrichment of experience in professional musical education on the modern level of the build-up of Ukrainian state under the conditions of which the problems of strengthening of the sphere of use of the mother tongue,

popularization of Ukrainian folk songs, conceptually new tasks of musical education are becoming strategically new.

Key words: musical education in Trans-Carpathian region (1919–1939), formation and development of musical education, musical contents, musical repertoire of Trans-Carpathian, song-books, musical educational centres of Trans-Carpathia, musical folklore, music lessons, musical training.

АННОТАЦИЯ

Юрош О.Н. Становление и развитие музыкального воспитания в Закарпатье (1919–1939 гг.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2009.

В диссертации впервые критически рассмотрены вопросы о становлении и развитии музыкального воспитания в Закарпатье; проанализировано содержание музыкального репертуара на основании целостного массива музыкальных изданий; раскрыт вклад ведущих педагогов Закарпатья в осуществление подготовки учителей музыки; прослежена эволюция украинского национального самосознания сквозь призму патриотического воспитания детей на уровне музыкального образования в школьных и молодежных объединениях («Пласт», хоровые коллективы «Просвита»); изучены концептуальные подходы и обнаружены определяющие тенденции и закономерности развития музыкального воспитания в Закарпатье на уровне показательной деятельности музыкальной школы С.Днистрянской, а также начальных, горожанских, реальных школ, Береговской, Ужгородской, Мукачевской, Хустской гимназий, учительских семинарий, Ужгородской и Мукачевской торговельных академий; в научный обиход введены неизвестные и до сих пор малоизвестные факты, материалы, которые расширяют перспективы исследуемой проблематики в контекстуальном измерении; очерчены возможности использования в современных условиях опыта музыкального воспитания в Закарпатье, накопленного в 1919–1939 гг.

Ключевые слова: музыкальное воспитание в Закарпатье (1919–1939), становление и развитие музыкального воспитания, музыкальное содержание, музыкальный репертуар Закарпатья, песенники («Спиваныки»), музыкальные образовательные центры Закарпатья, музыкальный фольклор, уроки пения, музыкальная подготовка.

Підписано до друку 10.02.2009 р.
Формат 60x84/16. Друк RESO.
Папір друк. Умовн. друк. арк. 0,9
Замовлення № 7. Наклад 100 прим.

Видрук оригінал-макету:
редакційно-видавничий відділ Тернопільського
Національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027

